

STRATEŠKI ZNAČAJ INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE II

Uroš Svete

UDK 007:327
007:316.344.4
007:316.462

Pregledni članak

Primljeno: 3.7.2006.

Prihvaćeno: 1.9.2006.

Sažetak

Podaci, informacije, razumijevanje i znanje kao elementi kognitivne sheme uvijek determiniraju društvenu moć, isto tako uvijek posebno značajno utječu na političku i vojnu sferu. Za njihovu važnost znali su već u starom vijeku (Sun Tzu), te je stoga potpuno razumljivo da će i u vremenu opće društvene uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) imati posebno velik utjecaj na međunarodne odnose, stanje sigurnosti te odnose sila u svijetu. Uporaba IKT je naime promijenila odnose između velike većine tradicionalnih izvora društvene moći, a isto tako je i glavni čimbenik nastanka nekih novih, karakterističnih samo za informacijsko doba. Neovisno o tome, informacijsku moć nikako ne smijemo povezivati isključivo s uporabom IKT ili informacijskim društvom, jer je ona ipak dobila potpuno nove dimenzije i značaj. Zato IKT ubrajamo u strateški element s revolucionarnim značenjem i na području sigurnosti država, međunarodne zajednice kao i pojedinaca koji imaju središnje mjesto o human security konceptu. Rabili smo pritom tri najvažnije teoretske sigurnosne paradigme (realizam, liberalizam i konstruktivizam) te ih aplicirali na teoriju društvene moći, koja nam je služila za polazište odnosa između ključnih društvenih čimbenika.

Ključne riječi: informacijsko-komunikacijska tehnologija, društvena moć, informacijska moć, informacijska vojno-društvena revolucija, velika strategija, realizam, konstruktivizam, kibernetički strateški prostor, kooperativna sigurnost, liberalizam, međunarodni odnosi, strateška kultura, virtualni kulturni imperijalizam.

Autor je doktor obrambenih znanosti, sveučilišni diplomirani politolog, uposlen na Katedri za obrambene znanosti Fakulteta za društvene znanosti Sveučilišta u Ljubljani. Kontakti: Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija; uros.svete@fdv.uni-lj.si; ++ 386 1 5892-331.

UVOD

Informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT), koja se temelji na mikroelektronici, važan je rezultat znanstveno-tehnološkog napretka i jedan od glavnih elemenata razvoja, kako oružanih snaga, tako i cjelokupnog društva u drugoj polovici 20. stoljeća. S druge strane, jednaka uporaba informacijske i drugih sličnih tehnologija u obrambenim sustavima i oružanim snagama 1970-ih godina na području konvencionalnog oružja, predstavljala je revoluciju u vojnim sukobima¹, te je značajno utjecala na kraj Hladnog rata. Na tom je području SAD stekao glavnu stratešku prednost, koju Sovjetski Savez nije uspio nikad nadoknaditi (Freedman 1998.). Danas možemo lako reći **da je informacijsko-komunikacijska tehnologija zbog ekonomskih odnosno gospodarskih, socioloških i kulturnih implikacija već prerasla razinu revolucije u vojnim sukobima te postala značajan dio vojno-društvene revolucije, odnosno velike strategije informacijski razvijenih država.** Zbog svojih je karakteristika odredila značaj **informacijske moći** (Wik 2001.), koja se temelji na podacima, informacijama, znanju i razumijevanju (elementima kognitivnog procesa). Neki autori stoga (Freedman 1998.; Wik 2001.) govore i o **revoluciji u informacijskim odnosno strateškim sukobima** (Wik – *revolution and information affairs*, Freedman – *revolution and strategic affairs*). U okviru strateških studija² i vojne doktrine u 1990. godinama pojavile su se ideje o (strateškom) informacijskom ratovanju, koje je određeno kao potpuno nov i prevladavajući oblik djelovanja za postizanje interesa u informacijskim društvima, odnosno o strateškom ratovanju u kibernetičkom prostoru (Rattray 2001.). Unatoč tome što u realnom svijetu fizička sila i nadzor prostora kao elementi tradicionalne geopolitike još uvijek imaju pravladavajući utjecaj, **tehnoška ovisnost o općoj društveno prisutnoj IKT u informacijskim društvima** predstavlja osnovu za raspravu o njenoj strateškoj ulozi i značaju unutar novih koncepata kao što su, primjerice, informacijsko ratovanje i virtualna strateška kultura. S druge pak strane, njena je raširenost promijenila također i tradicionalne izvore moći, ranjivosti i s time povezane sigurnosne izazove, rizike i prijetnje. U tom smislu je IKT omogućila nastanak novog, tj. kibernetičkog (virtualnog) strateškog prostora, koji će u budućnosti imati vjerojatno odlučujući utjecaj na odnose među akterima u međunarodnim odnosima. U daljnjem tekstu ćemo predstaviti našu osnovnu tezu o sve većem strateškom značaju IKT u suvremenom međunarodnom okolišu, koja

¹ Revolucija u vojnim sukobima (eng. *Revolution in Military Affairs*) prvobitno je obuhvaćala sovjetsko poimanje promjena na području ratovanja u prvoj polovici 20. stoljeća, povezanih s razvojem oružanih sustava i svladavanja nuklearne tehnologije. U 1970-im i 1980-im godinama ovaj su termin prije svega u SAD-u započeli sve češće povezivati s novim tehnologijama na području informatike, računalnih sustava, mikroelektronike te njihovim implikacijama na oružane sustave i (konvencionalno) ratovanje.

² Iako je proučavanje sigurnosti bilo isprva elementarni dio discipline međunarodnih odnosa, danas se sve više razvija u samostalnu znanstvenu disciplinu (*security and defense studies*), a pritom se naravno koriste različiti teorijski pristupi. Dok se strateške studije primarno temelje na (neo)realističkoj teoretskoj paradigmi, u raspravama o sigurnosti sve se više vodi računa o liberalnom i prije svega nematerijalističkom (post)modernističkom konstruktivnom pristupu.

proizlazi iz teorije moći, a temelji se kako na realističkom pristupu, tako i na kooperativnoj (liberalizam) i konstruktivnoj sigurnosnoj paradigmi.

TEORIJA DRUŠTVENE MOĆI

Bez obzira na to što se u suvremenoj društvenoj raspravi pokušava napraviti razlika između moći i srodnih termina, kao što su nasilje, manipulacije, autoritet, vlast i utjecaj, te navedene termine povezati s oblicima međuljudskog djelovanja (odnosi, saznanja, konflikt, popuštanje, sankcije, legitimnost) (Eggenhofer 2001.), naša glavna zadaća treba opredijeliti teoriju moći kao osnovnu teoriju međuljudskih odnosa te je povezati s utjecajem na suvremene konflikte, koji su mnogo više nego samo isključivo uporaba institucionaliziranog organiziranog nasilja među državama ili drugim akterima u međunarodnoj sredini. Suvremeni konflikti su naime značajno kompleksniji, kako u smislu samoga provođenja, tako i njihovog prikazivanja, a jedan od čimbenika te kompleksnosti zasigurno je i uporaba IKT. Za razliku od vojnih, kao glavnih oblika konflikata u ljudskoj prošlosti, za suvremenu su međunarodnu sredinu značajni i nasilni i nenasilni oblici, koji se međusobno isprepliću i imaju različite utjecaje (Sharp 1990.). Zato je suvremeni međunarodni prostor značajno dinamičniji i nestabilniji nego što je to bio nekad, kada je rat bio češći instrument za postizanje geopolitičkih ciljeva. Tabela 1 prikazuje da je u analitičkom smislu isključivo moć onaj čimbenik koji ima utjecaj na sve dimenzije međuljudskih odnosa. Prisutna je naime u odnosima, saznanjima, konfliktima, popuštanju, sankcijama i legitimnosti. Za nijedan drugi sličan analitički instrument ne možemo tvrditi nešto slično, te smo zbog lakšeg razumijevanja obrađivanja strateškog značaja IKT u međunarodnom okolišu odlučili da polazimo ravno iz teorije moći, a pritom ćemo predstaviti konvencionalne (realističke) i nematerijalističke osjetljive poglede.

TABELA 1. Odnosi među pojedinačnim terminima koji se odnose na područje moći

DIMENZIJE	TERMINI					
	MOĆ	NASILJE	UTJECAJ	MANIPULACIJA	AUTORITET	VLAST
Odnosi	+	+/-	+	-	+	+/-
Opažanje	+	+	+	-	+	+
Konflikt	+	+	+	-	+/-	+/-
Popuštanje	+	-	+	-	+	+
Sankcije	+	+	-	-	-	+
Legitimnost	+/-	+/-	+/-	-	+	+

Izvor: Eggenhofer (2001.:17).

Pri analizi novih oblika moći moramo se najprije usredotočiti na opredjeljenje moći same, jer bez njenog razumijevanja nećemo moći razumjeti i pojasniti koje je sve promjene u koncept moći unijela uporaba IKT. Neovisno o složenosti proučavanja moći i razlučivanja između opisane i obrazložene funkcije teorije (Guzzini 2002.),

predstaviti ćemo najtipičnije definicije i opredjeljenja, a posebnu pozornost ćemo usmjeriti pojašnjenju uloge informacija te IKT u konceptu društvene moći.

Sa stajališta međunarodnih odnosa moć je utjecaj i nadzor, koje ima određena država nad drugima. Moć uključuje sredstva koja države koriste i ciljeve koje žele postići u svom međusobnom političkom, vojnom, ekonomskom i društvenom natjecanju. Politička moć predstavlja odnos između neke elite (koja moć provodi) i onih nad kojima se moć provodi (i koji moć osjećaju u obliku nadzora). Oblici provođenja političke moći su sljedeći: uvjeravanje, ideološko i psihološko ratovanje, ekonomski pritisci, kulturni imperijalizam, rat i slično (Plano 1988.: 20). S politološkog viđenja moć se definira na različite načine. Jedna od najstarijih definicija moći je ona koju nalazimo kod Aristotela, koji dijeli društvo odnosno državu u odnosu na to gdje se moć nalazi odnosno tko je ima. Značajnu ulogu pri definiranju moći ima i Max Weber, koji je prvi pružio realističko opredjeljenje. Definira je kao vjerojatnost da će jedan akter društvenog odnosa doseći svoj cilj unatoč protivljenju drugih (Dahl 1968.: 406). Ta vjerojatnost ovisi o izvoru na kojima se moć temelji (Bealey 1999.: 255). S tom definicijom Weber je odredio sve ključne oblike moći: društvenu, ekonomsku i političku, jednako tako ovu definiciju možemo koristiti za definiranje vojne moći. Vojnu moć se može definirati i kao vjerojatnost da se u odnosu između dva vojna subjekta uspije u svojoj namjeri, unatoč otporu, ne gledajući pritom na sredstva na kojima se ta vjerojatnost temelji.

Definicije društvene moći su vrlo različite, različiti su i pristupi pojedinih autora pri definiranju njenih oblika, odnosno izvora. Neki društvenu moć određuju kao ukupnost pojedinačnih tipova moći, drugi se usmjeravaju prije svega na njen značaj te vanjski utjecaj. Giddens (1981.) razlikuje ekonomske, političke, represivne i ideološke (svjetovni nazor) izvore moći, Bučar (1981.) tome dodaje još i duhovne i informacijske izvore, društvena moć može proizlaziti i iz fizičke prisile, legitimnosti ili obavještajnih službi.

Za razumijevanje konstruktivističkog pogleda je potrebno posebno uspostaviti nematerijalne izvore društvene moći, među kojima je osobito značajna ona koja se temelji na ideologiji (ideološka moć). Za nju možemo reći da proizlazi iz sljedećih postulata sociološke tradicije, koji su značajno utjecajali i na razvoj konstruktivizma kao paradigme za pojašnjenje međunarodnih odnosa i sigurnosti:

- a) **Činjenica je da svijet ne možemo razumjeti samo na temelju neposredne percepcije odnosno upoznavanja. Nužno trebamo i karakteristične koncepte i kategorije** (Mann 1986.; Denning 1999.: 101). U tu kategoriju možemo uvrstiti i moć za koju Bučar kaže: društvena moć iz duhovne povezanosti odnosno moralna moć. Ona jest najučinkovitija, jer je za njeno provođenje potrebno najmanje energije, a usto djeluje iznutra. Oblikuje čovjekovu predstavu o svijetu koji ga okružuje (svjetovni nazor), te istodobno i neposredno utječe na njegovo djelovanje u društvu (Bučar 1981.).
- b) **Norme.** Za općeprihvaćenu socijalnu kooperaciju nužno je razumijevanje kako se ljudi moralno trebaju ponašati u svojim međusobnim odnosima. Durkheim takvo razumijevanje karakterizira kao ključno za stabilne društvene interakcije (Mann 1986.). Jedan od najznačajnijih društvenih procesa, koji

neposredno utječu i na društvenu moć, monopolizacija je društvenih normi, što predstavlja put do društvene moći. Bučar takav oblik moći naziva moralna moć.

- c) Treći izvor ideološke moći su estetski odnosno ritualni običaji te postupci za koje možemo reći da su s druge strane od razuma priznate znanosti.

Možemo zaključiti da se u odnosu na mnogobrojne definicije i opredjeljenja u odnosu na oblik društvene moći i na njen značaj, sve u osnovi usmjeravaju na odnose između onih društvenih aktera koji moć imaju, te onih koji je nemaju. Istina je, doduše, da su oblici društvene moći uvijek kompleksniji te međusobno povezani i da je već i sam teoretski koncept uvijek razrađeniji, no unatoč tome navedene autore u osnovi zanima na koji način ljudi utječu jedni na druge kod prihvatanja određenih odluka. Za tradicionalne analize moći možemo stoga tvrditi da shvaćaju moć na temelju relacijskog koncepta, koji se odnosi na najmanje dva sudionika. Ali to je samo jedan prikaz društvene moći, koji Mayer-Schönberger i Brodnig (2001.: 4) nazivaju **jednodimenzionalni pristup**, gdje se glavni cilj usmjerava prije svega na proučavanje utjecaja u procesu odlučivanja o najznačajnijim zadaćama. Kritičari tog prikazivanja moći (konstruktivisti) tvrde da takav način poimanja ne uključuje **strukturne i institucionalne faktore**, te zato kao alternativu predlažu **dvodimenzionalni pristup**. Takav pristup ne pokušava odgovoriti samo na pitanje kako su odluke bile prihvaćene, nego uvodi i intervenirajuće praćenje za određivanje karakteristika tih odluka. Na kraju, tu je i **trodimenzionalni pristup** koji uključuje i značaj ideologije. Moć ne određuju samo odluke i odlučivanje (orig. *agenda setting*), nego i sposobnost elite te njihovih intelektualnih pomoćnika za oblikovanje javnog mnijenja, vrijednosti te želja u skladu s normama i praćenjem, koje odgovaraju potrebama i interesu tih elita. Navedena tri pristupa Singh (u Rosenau i Singh 2002.: 6) označava kao **instrumentalnu, strukturnu i meta moć**, pri čemu se prva odnosi isključivo na odnose između dva sudionika i njihov međusobni odnos (orig. *Who does what to whom*), strukturna moć pojašnjava tko je u danoj situaciji onaj koji je prisiljen poštivati pravila i tko je onaj koji ih postavlja. I naposljetku, meta moć pojašnjava kako se oblikuju i mijenjaju osnovni identiteti, interesi i predmet rasprave u pojedinačnim povijesnim razdobljima te kakav je njihov utjecaj na redefiniranje odnosa između pojedinačnih izvora moći.

INFORMACIJE KAO IZVOR MOĆI

Podaci i njihova kontekstualizacija te pretvorba u informacije, razumijevanje i znanje su kao osnova kognitivnog procesa nužan uvjet da određena društva, institucije te konačno i pojedinci, oblikuju svoj odnos spram realnog svijeta i pritom prihvaćaju svoje odluke. Zato su uvijek tijesno povezani uz moć (Mayer-Schönberger i Brodnig 2001.: 5). U konstruktivističkom duhu možemo tako reći da je realnost svijeta koji nas okružuje društveno i kulturno određena, no svakako bi bez prikupljanja, prijenosa i obrade podataka (pritom mislimo na njihov analogni i digitalni oblik) bila bitno

ograničenija odnosno kvalitativno drugačija. Jednako tako možemo pretpostaviti i da je cijeli svijet "uistinu" realan, onoliko koliko ga u skladu s prikupljenim društvenim uzorcima i osobnom predispozicijom poimamo kao takvog. Zato što kao pojedinci u svom odnosu spram poimanja okoline nismo potpuno slobodni i neovisni, podaci i informacije su uvijek bili jedan od glavnih temelja pri ostvarivanju društvene moći. Oni društveni sudionici (akteri), koji su raspolagali s pouzdanim i prije svega pravodobnim podacima, te ih uz to odgovarajuće analizirali, mogli su provoditi svoju moć nad onima koji takve podatke ili nisu imali, ili su ih krivo kontekstualizirali. Stoga autori koji se bave društvenim analizama međuljudskih odnosa i utjecaja na njih, sve češće govore o društvenoj moći koja se odnosi na informacije, medijsku moć, kontrolu komunikacija, kao osnovne uvjete za prijenos podataka (Bučar 1981.), odnosno **informacijsku moć**³ (Rothkopf 1998.; Keohane i Nye, 1998.; Armistead et al/ 2002.; Mayer-Schönberger i Brodnig 2001.). Ukoliko pojedinac ili organizacija žele odgovarati i prilagođavati se promjenama u okolišu, moraju nužno objektivizirati njegovo stvarno stanje. Potreban je dakle cijeli niz različitih **informacija**. Zbog rastuće **spoznajne kompleksnosti** suvremenog svijeta, određivanje stvarnog stanja je uvijek vezano uz sve veću količinu informacija (i to prije svega **specijaliziranih**). Te informacije dobivaju posebne službe i o njima smo sve ovisniji i ovisniji. Dakle, tko ima kontrolu nad takvim informacijama, ima moć. Upravo ta vrsta monopola je najvažnija. Posebno je značajan **nadzor (kontrola) nad protokom informacija**, posebno u modernim društvima, gdje su one bitne za **uspostavljanje i pružanje odgovora organizacija** u odnosu na zahtjeve sredine.⁴ Bez informacija nije moguće djelovanje nijedne organizacije u kompleksnom okolišu. Isto tako je činjenica da nijedan sustav ne može presjeći sve komunikacijske kanale, kao što nije moguća ni potpuna sloboda protoka informacija, jer bi to vodilo k **sustavnoj entropiji**. Monopol nad udruživanjem te organiziranjem država provodi se registriranjem svih organizacija i određivanjem uvjeta za registraciju. Tako se ima stvarni nadzor nad svim organizacijama koje žele legalno djelovati. Naravno da se stoga u državi, u kojoj su prisutne velike razlike u ocjenjivanju vodećeg vrijednosnog sustava, pojavljuju ilegalne organizacije. Nadzor nad njima država može provoditi samo pomoću tajnih službi (Bučar 1981.).

Informacijska moć je prema svemu navedenom rezultat posjedovanja znanja koje drugi nemaju, ali ga trebaju i žele. Posjedovane informacije koje nitko ne treba odnosno ne želi, bespredmetne su i nemaju nikakvu vrijednost odnosno moć. Ovaj tip moći se tako širi na sposobnost prikupljanja informacija, jer za sve informacije ne

³ Samu informacijsku moć su u društvenu raspravu uveli Raven i Kruglanski u svojoj knjizi *Conflict and Power* iz 1970. godine i označili je kao šesti oblik moći pored oblika nagrade, kazne, legitimnih, identifikacijskih te ekspertnih oblika, kao što to proizlazi iz analize Frencha i Ravena (1959.) (Eggenhofer 2001.: 21).

⁴ Koliko je značajan nadzor nad prijenosom podataka, koje u suvremenim društvima personalizira internet, pokazuje i rasprava koja se u pojedinim državama te u virtualnom društvu razvila nakon objave da je Bushova administracija održala nadzor nad 13 poslužitelja (korijenskih servera), koji usmjeravaju cjelokupni internetski promet. Američka je vlada kao glavni razlog navela nacionalno sigurnosne interese te činjenicu da internet omogućava osnovu globalne komunikacije (Moore 2005.).

vrijedi slobodan protok, dapače može ga nadzirati (kontrolirati) svega nekoliko ljudi, odnosno institucija. Primjeri ograničavanja informacijskog protoka osobito se odnose na podatke nacionalne sigurnosti, osobne podatke za vladu ili pojedine sektore, poslovne tajne, sudske spise o maloljetnim prijestupima, brojne primjere pojedinačnih tužbi, vlasnike bankovnih računa u švicarskim bankama te pojedinačne telefonske razgovore. Naravno da legalno dobiven nalog za provođenje prisluškivanja, špijuniranje, prisluškivanje te sudjelovanje u organizaciji, mogu dovesti i do "bijega" informacija koje imaju poseban značaj, odnosno ograničen pristup. Unatoč tome, već i samo posjedovanje informacija iznimno je važno, no još značajnije je potencijalno ili stvarno djelovanje na njihovoj osnovi. Tako se informacije često upotrebljavaju kao oružje u civilnoj sferi i sudskim procesima, no još više u gospodarskoj i međudržavnoj sferi gdje pravodobno dobiveni podaci, te informacije koje iz njih proizlaze, stavljaju vlasnika(e) tih informacija u prednost pred njihovim protivnicima ili suparnicima, na koje mogu vršiti pritisak i utjecati na njihova stajališta zahvaljujući tome što su davno prije započinjanja pregovora raspolagali s izvjesnim činjenicama (Petress 2003.).

Kod razmatranja informacijske moći, posebno sa stajališta procjene utjecaja uporabe IKT, potrebno je upozoriti na činjenicu da količina podataka u kibernetском prostoru nije od odlučujućeg značaja. Značajnija je, naime, kvaliteta i izbor između različitih tipova informacija, jer informacija kao takva ne postoji već je na temelju podataka stvaraju ljudi. Nye i Keohane (1998.: 84-85) kao izvor moći prepoznaju tri pojavna oblika informacija. **Svima dostupne odnosno slobodno dostupne informacije (eng. *free information*)** su one koje su autori stvorili, a da pritom nisu očekivali nikakvu finansijsku kompenzaciju. Pošiljatelj informacija uspijeva ako primatelj informacija u nju vjeruje. Motivi za oblikovanje i posredovanje takvih informacija mogu biti vrlo različiti. Znanstvene informacije su javno dobro, jednako kao i slobodno dostupne informacije i trgovina, stavljanje na tržište elektronskih programa te propaganda. Eksplozija količine slobodno dostupnih informacija možda je najdramatičniji učinak informacijske revolucije. Drugi oblik su **komercijalne informacije (eng. *commercial information*)** koje ljudi stvaraju i šalju te pritom očekuju (zahtijevaju) da budu plaćeni. Kod primanja ovakvih informacija pošiljatelji od strane primatelja ništa ne dobivaju ali ni ne gube. Ukoliko su informacije te vrste dostupne na internetu, potrebno je ispunjavati propise koji se odnose na autorska prava, a to znači da stvaratelji takvih informacija dobivaju od strane korisnika određenu, unaprijed dogovorenu naknadu za uporabu. Dobivanje komercijalnih informacija prije konkurenata može uz priznavanje autorskih prava donijeti ogromnu dobit, što nam pokazuju i primjeri iz računalne industrije (Microsoft i Intel). Brzi rast elektronske trgovine te povećana globalna konkurencija, bit će drugi značajni učinci informacijske revolucije. Treći oblik informacija su **strateške informacije (eng. *strategic information*)** koje su stare koliko i obavještajna djelatnost. Strateške informacije ostvaruju prednost svom autoru, posebice u slučaju kad protivnici nemaju takve informacije. U slučaju strateških informacija, naravno, nije bitna njihova količina nego sadržaj. Kvantiteta je većinom potpuno nebitna.

UTJECAJ UPORABE INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE NA (INFORMACIJSKU) MOĆ

Informacijski pogled na sjećanje i stvaranje društvene moći posebno je promijenjen temeljem uporabe IKT, navlastito kad je riječ o informacijskim društvima. Ponekad informacije nisu samo multiplikator drugih izvora moći, koje smo u našoj analizi već predstavili, nego i izvor moći same po sebi (Mayer-Schönberger i Brodnig 2001.: 5). U odnosu na činjenicu da je IKT prouzročila pravu revoluciju u prikupljanju, obradi i prijenosu podataka, razumljiv je i njezin utjecaj na društvenu, posebno na informacijsku moć, koja se u trenutku informacijske revolucije još i povećala (Groß 2003.: 16). Promijenili su se naime odnosi između pojedinih sigurnosnih aktera, a jednako tako promijenio se i način oblikovanja identiteta tih sudionika (aktera). Utjecaje IKT možemo shvatiti kod većine oblika društvene moći, te ćemo zato njene implikacije analizirati u okviru instrumentalne, strukturne te meta moći (Singh u Rosenau i Singh 2002.: 7).

Već smo prije uočili da je instrumentalna moć sposobnost njenih nositelja da utječu na određene poglede međusobnih odnosa u odnosu prema drugim sudionicima. Unutar toga okvira, uporaba IKT (odnosno bilo koje druge tehnologije) prvotno je namijenjena povećanju tih sposobnosti, te je istodobno i najosnovnija razina analize proučavanja odnosa između njene uporabe i moći. Povećala je, naime, sposobnosti tradicionalnih globalnih sudionika (aktera), kao što su države i multinacionalne kompanije, a istodobno je povećala moć i drugih sudionika (aktera), transnacionalnih društvenih kretanja i pobunjeničkih te terorističkih skupina. IKT je odavno postala posebno značajan čimbenik i izvor moći u državama s dobro razvijenom infrastrukturom. Tako je npr. Pentagon podupirao komunikacijsku kompaniju AT&T sve do njenog kraja, tvrdeći da se radi o interesu za nacionalnu sigurnost. No, informacijska i komunikacijska infrastruktura, odnosno tehnologija, postale su sigurnosno interesantne već 1960-ih godina, kad se i pokazuje prva povezanost s nacionalnom moći. Tada su brojne države (Japan, Francuska) počele shvaćati da bi svako zaostajanje u razvoju informacijske infrastrukture moglo imati velike posljedice za ekonomski sustav, a i sam položaj države u međunarodnoj zajednici. U okviru međunarodnih organizacija, kao što su Međunarodna telekomunikacijska zajednica (eng. *International Telecommunication Union* – ITU) i Međunarodna banka za obnovu i razvoj (*The International Bank for Reconstruction and Development* – IBRD), IKT se također smatrala jednim od najvažnijih izvora za smanjivanje zaostajanja manje razvijenih država za razvijenima. Obrađivanje u svjetlu instrumentalne moći je bilo najočitije u 1980-im godinama, kad su zaredale debate o ekonomskoj konkurentnosti. Već smo naglasili primjer Francuske, debate su se odvijale u širem europskom prostoru, znamo da je Europska komisija 1987. godine izdala Zelenu knjigu, a 1992. godine Bijelu knjigu u kojoj su istakli značaj odgovarajuće informacijske autoceste za europsku industriju. U Aziji su Japan, Južna Koreja, Singapur i Indija dale poticaj za poboljšanje razvoja informacijske infrastrukture. Takve pobude su bile stalno prisutne i u SAD-u, državi u kojoj je uporaba IKT doživjela zamah izvan vojnog, odnosno nacionalno-sigurnosnog sustava. U vrijeme kad je

Reagan bio predsjednik, administracija se zaklinjala na ekonomski liberalizam (*laissez faire*), dok su savezne vlasti ulagale velike napore u sprečavanju smanjivanja američke konkurencije na tržištu poluvodiča. Poslije je Clintonova administracija pod vodstvom potpredsjednika Gorea planski oblikovala daljnji razvoj nacionalne informacijske infrastrukture.

Instrumentalne zadaće koje se odnose na ekonomsku moć i tehnologiju tek su se na kraju stoljeća udružile s tradicionalnim zadaćama, kao što su sigurnost i političke promjene. Koncepti sigurnosti promijenili su se u dva smjera. Po prvi put informacijske tehnologije su se koristile za povećanje mogućnosti kod rješavanja različitih zadaća. Pritom je njihova uporaba obuhvatila cjelokupan spektar od takozvanih pametnih oružja do organizacijskih promjena kao što je obrambena pripremljenost. S druge strane, zaštita nacionalne informacijske infrastrukture od različitih oblika ugroza (od individualnih hakera, koji dobivaju povjerljive podatke, do publicističkih primjera "kibernetičkog" rata) postala je potpuno regularnom i legitimnom zadaćom države (Singh i Rosenau 2002.: 8). Uporaba informacijskih mreža postala je i posebno značajan čimbenik političkih promjena, posebno nakon pada željezne zavjese i otvaranja nekadašnjeg socijalističkog tabora novim informacijskim i komunikacijskim tehnologijama. U svijetu u kojem se promijenio značaj zadržavanja nuklearnog kišobrana te konvencionalnog odvratanja, informacijska prednost može ojačati intelektualne veze između (američke) vanjske politike i vojne moći te tako ponuditi nove oblike očuvanja vodećeg položaja u savezima i *ad hoc* koalicijama (Nye i Owens u Rosenau i Singh 2002.: 9). No, IKT nije postala značajan čimbenik moći nacionalne države samo s krajem Hladnog rata: ona ga je u određenom smislu sama i prouzročila. Informacijska revolucija je naime učinila Sovjetski Savez ekonomskim, političkim i vojnim gubitnikom, jer je povećala ekonomski ponor među blokovima, koji se pokazivao već u 1980-im godinama, pri čemu su SAD i njeni saveznici u Europi i Aziji pretekli SSSR u većini izvora društvene moći (Gompert 1998.: 27-29). Instrumentalne značajke IKT naravno sežu s one strane države. Način kako te tehnologije povećavaju moć depriviligiranih skupina (pogledati Svete 2004.) posebno je značajan za prepoznavanje tehnologije u njenom instrumentalnom smislu.

Proliferacija, odnosno širenje uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije posvuda po svijetu, uistinu je jedan od najznačajnijih čimbenika koji utječe na odnose između država samih, kao i između njih i drugih sudionika (aktera) suvremenog sigurnosnog okoliša, u kojem sve značajniju ulogu imaju i pojedinci, nevladine organizacije te terorističke i druge pobunjeničke skupine. Njenu ulogu u konceptu instrumentalne moći stoga je nužno potrebno sagledavati preko okvira države, iako države i multinacionalne organizacije imaju bolju dostupnost informacijskoj infrastrukturi i informaciji uopće. Hakere, teroriste, ali i države, koje provode ofanzivnu informacijsku djelatnost, posebno je teško nadzirati, pa možemo zaključiti da uporaba IKT sa stajališta instrumentalne moći može biti i pozitivna i negativna.

Sljedeće stajalište se odnosi na strukturnu moć. I instrumentalna i strukturna moć se odnose na mogućnosti utjecanja na rezultate, no strukturna je moć povezanija sa sposobnošću utjecaja na pravila i institucije, koje određuju navedene rezultate

odnosno učinke moći. Strukturna moć se u prvom redu odnosi na države i poduzeća, a to se nije promijenilo niti s uporabom informacijskih tehnologija. Istina je da nas njihova uporaba navodi na analiziranje oblika širenja i oblikovanja informacija, znanja i ideja koje određuju čovjekova saznanja. Strange (u Rosenau i Singh 2002.: 10) navodi četiri strukturna ograničenja (sigurnost, proizvodnja, financije i znanje) međunarodnih sudionika, koje određuju države, tržišta i tehnologija, no na tehnologiju utječu i znanje te društveni i državni okviri. Odnos između tehnologije i navedenih struktura zato je recipročan u tri točke: kao prvo, tehnologija utječe na sigurnosne i ekonomske strukture, kao drugo, postojeće strukture odnosno institucije same oblikuju i razvijaju tehnologije i kao treće, najbolji scenarij je međusobno oblikovanje institucija i tehnologija. U svakom od tih slučajeva, nije nužno da se uporabom IKT povećava strukturna moć tradicionalno moćnih sudionika.

Tehnologije ne utječu isključivo na postojeće sudionike, jer umrežena interakcija sama po sebi povećava mogućnost oblikovanja novih sudionika u globalnom okolišu. Zato nam usmjeravanje isključivo na proučavanje mogućnosti sudionika na dokazivanje njihovih utjecaja, pri čemu su njihovi identiteti i interesi dani i kao takvi neovisni parametri, što je tipično za instrumentalnu i strukturnu moć, ne pokazuje promjene, koje su uzrokovale informacijske mreže. Nasuprot tome **meta moć objašnjava promjenu, konstituiranje te rekonstituiranje identiteta, interesa i institucija**, što je na području sigurnosti ponajprije povezano s oblikovanjem kolektivnih sigurnosnih simbola odnosno sigurnosnih zajednica (Ulusoy 2003.). Odvajanje između meta, te instrumentalne odnosno strukturne moći, danas sve češće spominju autori unutar tradicionalnih teorija o međunarodnim odnosima, kao i zagovornici prvenstveno konstruktivističkih i drugih postmodernih teorijskih pristupa. Neovisno o tome, treba naglasiti da je meta moć u svojoj osnovi konstruktivistički izum, koji predstavlja njenu ključnu teoretsku podlogu. Primjerice, Kennedy je (1987.) u svom djelu *Uspón i pad velikih sila: ekonomske promjene te vojni konflikti između 1500. i 2000. godine*, predviđao da će ulaz u novo tisućljeće biti i ulaz u nove odnose između svjetovnih središta moći, pri čemu će prije svega biti na gubitku Sovjetski Savez, SAD te Europa, dok će profitirati Kina i Japan. S druge strane, Nau (2001.: 579) smatra da su Kennedyjeva realistička teorija i analiza moći pojedinačnih društava potpuno neprihvatljivi. Prema njegovu mišljenju Kennedy je zanemario značaj nacionalnih identiteta, uključujući domaće institucije i politiku, koje motiviraju svoje državljane da koriste bogatstvo i moć. U skladu s našom raspravom, smatramo da se glavna primjedba Naua, koja se tiče Kennedyja, odnosi upravo na njegovo neuvrštavanje meta moći, koja nam pomaže objasniti mijenjanje i oblikovanje identiteta kao temelja moći. Kad bi naime Kennedy uračunavao meta moć, onda svakako ne bi tako podcjenjivački procijenio moći Europe, i posebice SAD-a, koje znaju posebno učinkovito motivirati svoje državljane da akumuliraju svoju moć te da je iskoriste, bez obzira na to radi li se pritom o prvim doseljenicima i pionirima širenja na zapad kontinenta ili na multinacionalne kompanije pri razvoju odnosno uporabi suvremene IKT. **Strateška kultura** je u tom slučaju onaj aksiom i teorijski koncept, koji nam u konstruktivističkom duhu pomaže razumjeti oblikovanje i djelovanje nacionalnosigurnosnih sustava pojedinih država, odnosno njihove

uspješnosti pri stjecanju i uporabi moći u međunarodnim odnosima (Lantis 2002.). S druge strane, SAD i druge zapadne liberalnodemokratske države bile su posebno uspješne pri legitimiziranju svojih ideoloških vrijednosnih temelja u domaćoj javnosti, kao i u međunarodnoj neutralnoj i javnosti protivnika. U tom okviru su bile bitno uspješnije nego nekad Sovjetski Savez te Kina kao novi potencijalni centar svjetske moći. Nau (2001.) stoga također zaključuje da ukoliko konfucijevska, islamska i druga nezapadna društva ne budu uspjela poboljšati sposobnosti u dokazivanju svojih načela u tuđim kulturama, bit će neuspješna u sukobu sa Zapadom, neovisno o rastućoj gospodarskoj i materijalnoj (demografskoj) moći.

Zanimljivo je da su i neorealisti implicitno priznali značaj meta moći. Tako je Gilpin (u Rosenau i Singh 2002.: 13) uočio razliku između regularnih unutar državnih interakcija i sustavnog vladanja te fundamentalnim sustavnim promjenama koje opisuju prirodu sudionika te drugih entiteta međunarodnog sustava. Unatoč priznanju ovih promjena, Gilpinovo djelo se još uvijek u osnovi temelji na instrumentalnom prikazu moći. Isto tako su se neki neoliberali približili ideji meta moći. Među najznačajnijima su Keohane i Nye (1998.: 86), koji su uočili sve veći značaj "meke" moći, odnosno moći koju određuje uvjerenje i privlačenje, za razliku od "tvrde" moći, koja se temelji na fizičkoj sili. U svojoj analizi moći i suovisnosti u informacijskom vremenu⁵ pošli su od osnovne teze, koja kao glavni izvor moći pretpostavlja znanje. Pritom su slično kao i Singh (u Rosenau i Singh 2002) moć razdijelili na biheviorističku (orig. *behaviour power*), koja se odnosi na sposobnost ostvarivanja vlastitih želja odnosno interesa (možemo je izjednačiti s instrumentalnom), te moć koja proizlazi iz izvora (eng. *resource power*). Biheviorističku moć su razdijelili na meku (eng. *soft power*) i tvrdu (eng. *hard power*). Tvrda moć predstavlja sposobnost utjecaja na djelovanje drugih, koji pod utjecajem ugroza, odnosno nagrađivanja (pozitivnih i negativnih sankcija), čine ono što sami nikad ne bi napravili. Meka moć je sposobnost dostizanja željenih rezultata, kad drugi imaju iste ciljeve i interese kao i mi. Stoga je sposobnost dostizanja rezultata prije njih jednako privlačna, kao i ona s nasiljem. Takva moć djeluje s uvjeravanjem drugih da slijede odnosno da se slažu s vrijednostima i institucijama koje stvaraju željeno ponašanje. Meka moć se može temeljiti na priznavanju ideja, kulture odnosno mogućnosti pri *agenda setting* sa standardima i institucijama, koje oblikuju preferencije drugih. Ona je pritom ovisna o uvjerljivosti informacija koje im sudionici u procesu žele pružiti. Tako država, koja želi legitimizirati svoju moć u očima drugih te oblikovati međunarodne institucije, koje bi poticale druge oblikovanju njihovih interesa na prihvatljiv i komplementaran način, ne treba nužno koristiti tradicionalne skupe ekonomske i vojne izvore moći. Iako su tvrda i meka moć povezane, ni u kom slučaju nisu iste. Samuel P. Huntington je stoga pravilno ustanovio da materijalni uspjeh čini kulturu i ideologiju privlačnijom, dok ekonomski i vojni neuspjeh dovodi do sumnje i krize identiteta. Pogriješio je u tvrdnjama da se meka moć oslanja samo na osnove tvrde moći. Tako meka moć Vatikana nije propadala s teritorijalnim smanjivanjem papinske države, kao što su i

⁵ Keohane i Nye su naime zagovornici liberalističke sigurnosne paradigme na kojoj se temelji politika suovisnosti i transnacionalnih odnosa.

Kanada, Švedska i Nizozemska utjecajnije od nekih drugih država s ekvivalentnim vojnim i ekonomskim mogućnostima. I Sovjetski Savez je imao nakon Drugoga svjetskog rata respektabilnu (meku) moć u Europi, ali ju je izgubio, pored stalne i rastuće ekonomske i vojne moć, posebno zbog svojih intervencija u Mađarskoj i Čehoslovačkoj. Činjenica je da se meka moć i njezini oblici mijenjaju u vremenu i prostoru te zadiru u različite domene. Američka popularna kultura s liberalnim i egalitarnim tendencijama izrazito je prevladavajuća na području filma, televizije te elektroničkih komunikacija, iako nisu svi pogledi te kulture privlačni i prihvatljivi za svakoga (primjerice, konzervativno islamsko stanovništvo, kineske pokrajine itd.). No, u svakom slučaju je širenje informacija i američke popularne kulture povećalo globalno osvještavanje te otvorenost za američke ideje i vrijednosti. U određenoj mjeri ta kultura odražava i stavove politike, ipak je meka moć češće slučajan nusprodukt (*ibid.*).

Konvencionalno uvjeravanje temelji se na pretpostavci da su učinci informacijske revolucije prodorni i vrlo značajni. Jednako tako kao što uporaba IKT smanjuje ekonomske troškove te okvire za ulazak na tržišta, trebala bi smanjivati i moć velikih te povećavati moć malih država i nedržavnih aktera. Zato Rothkopf (1998.) postavlja tezu da je **realpolitika** budućnosti u stvari **kibernetska politika** (orig. *Cyberpolitik*), jer glavni akteri već dugo nisu samo države. Društvenu moć je istodobno moguće utvrditi ili povećati prije svega na temelju informacijske moći. Danas smo naime svjedoci globalnih tektonskih pomaka i redistribucije društvene moći, što ujedno dobiva nove oblike i značaj. Sve značajnija je naime moć pojedinaca i elite, koji ulaze sve više na istaknuta mjesta te tako određuju interese te način djelovanja gotovo svim državnim institucijama. Moć država u prividnom svijetu, određenom od strane medija i informacijske tehnologije, postaje sve više relativna, tako da čak i prema tradicionalnim mjerilima najmoćnije države svijeta izgledaju krhke. Takvima se doimaju posebno onda kad mirno promatraju najrazličitije zločine od Somalije, Ruande, Balkana te konačno i Iraka, zločine koje globalnoj javnosti isporučuju kako pojedinačni korisnici tih tehnologija tako i elektronski mediji, a najmoćnije države pri tome ne mogu ništa promijeniti.⁶ Slično vrijedi i za pojavu globalnog kriminala kao prijetnje sigurnosti, a koji policija i vojska kao tradicionalni odgovor države ne mogu spriječiti. Rothkopf zaključuje da su promjene u svjetovnoj strukturi moći na temelju informacijske revolucije mnogo prodornije, nego što bi to mnogi htjeli shvatiti i razumjeti, jer se odnose na sve značajnije društvene odnosno političke sfere. Zato je razumijevanje razvoja informacijske revolucije nužno, kako za političke donositelje odluka tako i za analitičare.

⁶ Potpuno suprotnu tezu postavlja James Der Derian, koji u raspravu umjesto vojno-industrijskog kompleksa, nastalog u industrijsko doba, uvodi vojno-industrijsko-medijsko-zabavno umreženje (orig. *Military-Industrial-Media-EntertainmentNetwork* – MIME-NET) kao ključni čimbenik suvremenih konflikata. U njemu je država doista samo jedan od članova, ali ne i najznačajniji. Moć navedenog umreženja predstavlja kvalitativnu revoluciju, prije svega zbog udruživanja proizvodnih sredstava za rat, njeno predstavljanje i naposljetku provedbu (Der Derian, 2000.: 787).

ZAKLJUČAK

Informacije i moć su uvijek posebno značajno utjecale na političku i vojnu sferu. Sun Tzu⁷, kineski vojni i strateški teoretičar, znao je njihov značaj još u starom vijeku. Vodeći računa o tome potpuno je razumljivo da će i u vremenu uporabe IKT imati posebno velik utjecaj na međunarodne odnose, stanje sigurnosti te odnose sila u svijetu (Mayer-Schönberger i Brodnig, 2001.: 1). Uporaba IKT je naime promijenila većinu tradicionalnih izvora društvene moći, no jednako tako je glavni čimbenik nastanka nekih novih. Neovisno o tome što informacijsku moć nikako ne smijemo povezivati isključivo s uporabom IKT ili informacijskim društvom, ona je uistinu dobila potpuno nove dimenzije. Hoće li novi oblici društvene moći biti ključni i za razvoj odnosa između sigurnosnih sudionika ili će o tome odlučivati sadašnji i budući konflikti, pokazat će vrijeme.

Unatoč brzom širenju IKT i u tehnološki i gospodarski manje razvijene države, odnosno društva⁸, pri njenoj uporabi i pri društvenim promjenama kojima je bila uzrok, još uvijek su primjetne velike razlike između informacijski razvijenijih i manje razvijenih društava. Prva su u svojoj uporabi IKT iskoristile u značajno većem opsegu i na drugačiji kvalitativni način, dok su se istodobno uspješno prilagođavale društvenoj organiziranosti te organiziranosti i načinu djelovanja ostalih značajnih podsustava, među kojima treba istaknuti vojnu organizaciju, kao jednu od glavnih nositeljica razvoja IKT. Iako mnogi autori i vojni (ratni) stratezi zaključuju, da se rat u svojoj biti nikad ne mijenja (njegov glavni cilj je naime podrediti odnosno prisiliti protivnika na djelovanje u skladu s našom voljom i interesima (Clausewitz u Hasim 1998.), isto ne možemo tvrditi i za način, kako se vode i provode ti njegovi civilizacijski i društveni okviri. Ponekad su te promjene tako velike i dramatične, da rat mijenja svoj oblik. Drugim riječima, povijesni diskontinuitet odnosno revolucija određuje način provođenja rata. **Zato možemo zaključiti da se, primjerice, i revolucija u vojnim sukobima (*Revolution in Military Affairs*) pojavljuje kao odraz kombinacije tehnoloških, organizacijskih, društvenih, doktrinarnih te političko-ekonomskih promjena, povezanih s vojnim planiranjem, pripremanjem i uređivanjem.**

⁷ U svom modelu o umjetnosti ratovanja, koji čine poznavanje položaja, oblikovanje ciljeva i strategija, evaluacija strategija, njihova implementacija i naposljetku i strateški nadzor, Sun Tzu je izriječno isticao značaj informacija. Razvoju i uporabi strategije nužno slijedi njeno prilagođavanje, jer u ratu se protivnik i okolina neprekidno mijenjaju. Za uspješnost prilagođavanja strategije nužan je odgovarajući (strateški) nadzor, koji je bitan dio svake strategije. Da bi taj nadzor bio učinkovit, potrebno je prikupljati, pregledavati te analizirati informacije o protivniku i okolišu, što Sun Tzu označava kao obavještajnu djelatnost. U isto vrijeme je jednako značajna i potreba sprečavanja odavanja i curenja informacija protivniku, što Sun Tzu postavlja kao sigurnosno pitanje. Šire gledano, načelo obavješćivanja predstavlja ofenzivnu dimenziju strateškog nadzora, u kojem je potrebno sakupiti informacije te na njihovoj osnovi razvijati učinkovite strategije. S druge strane, sigurnosno načelo predstavlja defenzivnu dimenziju, koja se odnosi prije svega na nužnost osiguranja informacija. U suprotnom slučaju, ukoliko bi informacije bile ukradene, čak i dobro razrađene strategije postale bi neučinkovite (Wee, Lee i Bambang 1991.: 235-236).

⁸ Pogledati *Information Society Statistics: Data 1997-2002* (2003) te *Human Development Report 2003: Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty* (2003).

No, većina država informacijski i gospodarski nerazvijenog svijeta ostaje izvan najnovije revolucije u vojnim sukobima. To je posebice zbog toga jer osim neposrednog utjecaja rata na njihovu sigurnost, otežavajuće implementacije navedene revolucije utječu na to da one imaju slične probleme kao i njihovi susjedi koji su mogući izvori ugroza. S druge strane nalaze se i države, koje revolucija u ratnim sukobima vrlo uznemirava, jer se u njima vide kao potencijalni (američki odnosno zapadni) ciljevi. Na nesreću, tim se državama čini da vojno-tehnološke razlike i ponori između Zapada i preostalog dijela svijeta postaju sve veći. Zato su se neke među njima odlučile za razvoj asimetrične strategije, koja bi trebala premostiti razliku između njihovih i američkih (zapadnih) konvencionalnih visokotehnoloških mogućnosti. Taj asimetrični odgovor odnosi se na prikupljanje i stvaranje (dobivanje) oružja za masovno uništenje (kemijsko, biološko i nuklearno – slučajevi Sjeverne Koreje, Irana, u određenom razdoblju i Iraka i Libije).

Uporaba IKT ne uzrokuje asimetrične odgovore informacijski slabije razvijenih država isključivo zbog njene uporabe u vojnoj sferi, tim više je jednako značajan i utjecaj na **kulturnu razinu**. Neovisno o tome što se neki autori uistinu pitaju postoji li uopće utjecaj uporabe IKT (prije svega interneta) na strane kulture (Wilson 1998.; Huntington 1996.)⁹, drugi kao ključno djelovanje smatraju prevladavajući utjecaj prozapadnih sadržaja na svjetskoj mreži i njegovu usmjerenost ponajprije na zapadne države, jer je čak 70 posto sadržaja na engleskom jeziku (Flach 2002.: 5-6). Na taj način se namjerno ili nenamjerno šire zapadne vrijednosti i norme, koje su u drugim civilizacijama poznate kao **virtualni kulturni imperijalizam**. Takvo izjednačavanje IKT je pored zaostajanja u vojnoj uporabi IKT još jedan od čimbenika koji jačaju značaj asimetričnih pristupa kao odgovor na zapadnu informacijsku vladavinu. Ukoliko želimo napraviti internet i svjetovnu mrežu uistinu uspješnom i utjecajnom u drugim kulturama, nužno je potrebno voditi računa o potrebama, kulturnom naslijeđu te interesima stanovništva, odnosno korisnika. Očito je da su potrebe i zahtjevi vrlo različiti od društva do društva. Jezik i moralne norme su najočitiiji dokaz za tu tvrdnju, jer imaju vrlo veliku ulogu pri oblikovanju saznanja pojedinog korisnika IKT. Jezik nam omogućuje primanje i razumijevanje vijesti i podataka, dok norme određuju naše ponašanje u slučajevima prihvaćanja pojedinih podataka (*ibid.*).

Neproporcionalnost u informacijskom razvoju i uporabi IKT od strane suvremenih društava i država očito je jedan od značajnijih tehnoloških čimbenika, koji sili

⁹ O mogućnostima utjecaja IKT, kao zapadnog pronalaska, na znanje pojedinaca u drugim civilizacijama, američki autor ima skrajnje suzdržano mišljenje. Huntington govori da je malo, odnosno gotovo da nema dokaza, koji bi potvrdili saznanje o prodoru i utjecajima globalnih komunikacija kao značajnom čimbeniku **znanstvene i misaone konvergencije**. Zabave naime ne možemo izjednačavati s **kulturnom konverzijom** (Huntington 1996.: 59). Huntington je također tvrdio da interpretacije vidljivog na malim ili velikim zaslonima ovise o vrijednosti u koje ljudi vjeruju. Tako npr. bombardiranje Bagdada u zapadnoj civilizaciji interpretiraju bitno drugačije nego u islamskoj civilizaciji. Ako se možemo do neke mjere složiti s tim mišljenjem, moramo kao neprihvatljivo postaviti njegovo poopćenje. Upravo je slučaj bombardiranja Bagdada u operaciji Iračka sloboda, sedam godina nakon objavljivanja Huntingtonova djela, pokazao da je njegovu teoriju potrebno relativizirati, jer je odnos prema posljednjem iračkom ratu u odnosu na zapadnu civilizaciju vrlo različit.

tehnološko slabije strane iskorištavanju protivnikovih slabih točaka, odnosno ratovanju, temeljenom na asimetričnom pristupu. Pritom se mora voditi računa da se neproporcionalnost u informacijskom razvoju ne odnosi isključivo na one mogućnosti uporabe IKT koje su dovele do zadnje revolucije u ratnim sukobima i tako još ojačali konvencionalnu moć tih država, nego je potrebno voditi računa i o informacijsko-komunikacijskim (internet) odnosno medijskim područjima, pri čemu (neke) manje razvijene države i društva takvu uporabu IKT podrazumijevaju samo kao nov instrument za provođenje već navedenog (virtualnog) kulturnog imperijalizma.

LITERATURA

- Armistead, Edwin L. et al. (2002.) *Information Operations: the Hard Reality of Soft Power*. Washington: Joint Command, Control and Information Warfare School; Joint Forces Staff College – National Defense University.
- Bealey, Frank (1999.) *The Blackwell Dictionary of Political Science*, Oxford: Blackwell.
- Bučar, France (1981.), *Upravljanje*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Dahl, Robert A. (1968.) "Power". *The International Encyclopedia of the Social Sciences*, sv. 12.
- Denning Dorothy E. (1999.) *Information Warfare and Security*. Berkeley, Sidney, Bonn: Addison-Wesley.
- Derian, James (2000.) "Virtuous War/Virtual Theory". *International affairs*, sv. 76, br. 4.
- Eggenhofer, Petra (2001.) *Beeinflussungstaktiken und Organisationen – Entwicklung und Validierung eines Inventars*. Wien: Fakultät der Human- und Sozialwissenschaftlichen.
- Flach, Moritz (2002.) *The Information Society: the Role of Networks and Information*. The 2002 UNISCA third committee (<http://artilect.org/altman/moritz.pdf>, 18.04.2004).
- Freedman, Lawrence (1998.) *The Revolution in Strategic Affairs*. New York: The International Institute for Strategic Studies – Oxford University Press.
- Giddens, Anthony (1981.) *A Contemporary Critique of Historical Materialism*. London: Macmillan.
- Gompert David C. (1998.) "National Security in the Information Age." *Naval War College Review*, sv. 51, br. 4.
- Gross, Jürgen (2003.) *Militär und Macht im internationalen System*. Hamburg: Das Institut für Friedensforschung und Sicherheitspolitik an der Universität Hamburg.
- Guzzini, Stefano (2002.) "'Power' in International Relations: Concept Formation Between Conceptual Analysis and Conceptual History". Copenhagen: Copenhagen peace research institute. URL: [http://www.isanet.org/noarchive/Analysing%20\(wc\)%20the%20concept%20of%20power.pdf](http://www.isanet.org/noarchive/Analysing%20(wc)%20the%20concept%20of%20power.pdf).

- Hasim, Ahizmedu A. (1998.) "The Revolution in Military Affairs outside the West." *Journal of International Affairs*, sv. 51, br. 2.
- Huntington, Samuel P. (1996.) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Touchstone, London.
- Kennedy, Paul (1988.) *The Rise and the Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London: Fontanapress.
- Keohane, Robert O. – Joseph S. Nye (1998.) "Power and Interdependence in the Information Age." *Foreign Affairs*, sv. 77, br. 5.
- Lantis, Jeffrey S. (2002.) "Strategic Culture and National Security Policy." *International Studies Review*, sv. 4, br. 3.
- Mann, Michael (1986.) *The Sources of Social Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mayer-Schönberger, Viktor – Gernot Brodnig (2001.) *Information Power: International Affairs in the Cyber Age*. Harvard: Harvard University.
- Moore, Matt (2005.) "U.S. to Retain Oversight of Web Traffic." *Yahoo News*. - <http://news.yahoo.com> (02.07.2005).
- Petress, Ken (2003.) "Power: Definition, Typology, Description, Examples, and Implications." (<http://www.umpi.maine.edu/~petress/power.pdf>, 25.07.2003).
- Plano, Jack C. (1988.) *The International Relations Dictionary*. (4. izd.). Oxford: abc-clio.
- Ratray, Greg (2001.) *Strategic Warfare in Cyberspace*. Boston: Massachusetts Institute of Technology.
- Rosenau, James N. – J. P. Singh (2002.) *Information Technologies and Global Politics: the Changing Scope of Power and Governance*. Albany: State University of New York Press.
- Rothkopf, David (1998.) "Cyberpolitik: the Changing Nature of Power in the Information Age." *Journal of International Affairs*, sv. 51, br. 2.
- Sharp, Gene (1990.) *Civilian-Based Defense: a Post-Military Weapons System*. Princeton: Princeton University Press.
- Svete, Uroš (2004.) "Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije u američko-iračkom sukobu 2003.-2004." *Polemos*, sv. VII, br. 1/2 (13/14).
- Ulusoy, Hasan (2003.) "Revisiting Security Communities after the Cold War: the Constructivist Perspective." *Perceptions: Journal of International Affairs*, sv. 8, br. 3.
- Wik, Manuel W. (2001.) *Revolution in Information Affairs*. Stockholm: The Royal Swedish Academy of War Sciences.
- Chow, Hou Wee – Khai Sheang Lee – Walujo Hidajat Bambang (1991.) *Sun Tzu: War and Management: Application to Strategic Management and Thinking*. Singapore, New York, Amsterdam, London: Addison-Wesley Publishing Company.
- Wilson Ernest J. (1998.) *Globalization, Information, Technology, and Conflict in the Second and Third Worlds*. New York: Rockefeller Brothers Fund.

STRATEGIC IMPORTANCE OF INFORMATION-COMMUNICATION TECHNOLOGY IN RECENT INTERNATIONAL ENVIRONMENT

Uroš Svete

Summary

Data, information, knowledge and understanding as three elements of cognitive scheme have always been determining social power as they have been significantly influencing political and military sphere as well. This wisdom was very explicit present already in ancient world (we can put out Chinese military and strategic thinker Sun Tzu). Despite of that is the information-communication technology (ICT) importance in time of information society very clear and reasonable. Within its revolutionary social implications we want to express security issues, at modern international community level as well as human individual level. But nearby recent security paradigms – realism, liberalism and constructivism, the social power theory ought to be mentioned and used as well. With this theoretical framework we wanted to discuss major power, security and international changes. Namely ICT basically changed these three topics in two ways: material and perceiving. On one hand ICT introduced some new power forms (e-economy, digitalisation of military, intelligence and secret services, e-governance etc.), on the other it influences especially our perception of physical world through spreading (digital) media. Therefore new strategic spaces (cyber strategic space) and concepts (virtual culture imperialism) appeared. But we also treated ICT as a matter of asymmetric world (technological, economical and cultural) development, leading into asymmetric conflicts of course.

Keywords: information-communication technology, social power, information power, information military-social revolution, Grand strategy, realism, constructivism, cyber strategic space, cooperative security, liberalism, international relations, strategic culture, virtual culture imperialism.

